

To modbemærkninger

Til ambassadør Niels Svenningsens foranstående indlæg fremsætter amanuensis, dr. phil. Henning Poulsen to modbemærkninger. Der afsluttes med en replik af ambassadør Svenningsen.

I. Det tyske memorandum 9. april 1940

Ambassadør Svenningsen polemiserer delvis mod sig selv, idet han udlægger mit udtryk »en vis forsigtighed« som »en snedig reservatio mentalis« og derfra når til det også for mig forbløffende resultat, at den tyske erklæring ligefrem skulle have rummet »en slags hjemmel til et nyt folkeretsbrud«. Jeg hævder kun, at den – juridisk set – var af mindre rækkevidde end ellers antaget. Kritikken for at have overbetonet udtrykket »durch ihre Massnahmen« må jeg derimod tage til mig. Det er vigtigt, fordi det eksplicit viser hen til konteksten, til memorandummet i dets helhed; men også uden dette måtte man i sin tolkning tage konteksten i betragtning – altså tage hensyn til, at dokumentet som helhed ikke er juridisk formet, men er et politisk defensorat for aktionen. I overensstemmelse hermed må man læse den afsluttende periode og forstå formuleringen »... at Tyskland ikke har til hensigt ved sine foranstaltninger hverken nu eller for fremtiden at antaste ... etc.« Til et løfte havde en formulering som f. eks. »... at Tyskland hverken nu eller i fremtiden vil antaste ... etc.« været nok så enkel og fyldestgørende. Er man ikke allerede indstillet på at tolke denne passus som et løfte, er meningen mindre klar. Således forebyggede den ikke, at det norske udenrigsministerium i et telegram til de norske legationer den 9. april om morgenen tolkede det her modtagne enslydende memorandum som en »note med krav (om at) overgive Norge (til) tysk administration«¹! Mon ikke den (i juridisk forstand) vage formulering har sin forklaring i, at dokumentet skulle offentliggøres, at det var – og ifølge sit propagandistiske sigte måtte være – ubetinget af, om Danmark (og Norge) nedlagde våbnene eller valgte krigen?

II. Samtalerne 17. og 25. okt. 1940

Det burde have været oplyst og erkendt, at jeg ikke betegner Gunnar Larsen og Sthyr som tilhængere af eller medarbejdere på en prins-Axel-

1. Aftrykt i Innstilling fra undersøkelseskommissjonen av 1945 bd. II s. 201, jfr. Kohts udtalelse til NTB 9.4.40; sst. s. 255.

regering med nazistisk deltagelse. Deres intention med de omtalte sammenkomster var efter bogens formulering »at afværge den (nazistiske magtovertagelse) ved at rejse indvendinger og pege på alternativer«. Heri ligger ikke, at de også alvorligt gik ind for det alternativ, de overfor tyskerne foregav at støtte, og det nærmere forløb af samtalerne, som jeg har opfattet og skildret dem, gør noget sådant lidet sandsynligt. Indvendingerne i kildevurderingens punkt 1–4 er derfor irrelevante.

Punkterne 5–9 har alle tilfælles, at de (tyske) samtidige kilder afvises på præmisser, der rummer antagelse af, at forklaringerne fra 1948 (tyske og danske) er korrekte, hvorefter konklusionen bliver, at disse forklaringer altså er korrekte. Denne tankegang forstår jeg ikke.

Men jeg erkender, at jeg skylder en forklaring på, hvorfor jeg lægger så stor vægt på Meissners og Schwarzmans notitser. Det skyldes ikke, at jeg anser disse personer som særlig troværdige, og heller ikke kun, at kilderne er samtidige. Afgørende er, at det vi ved, nemlig at disse notitser blev skrevet og afleveret til Renthe-Fink, ikke lader sig forklare uden at vi antager, at Gunnar Larsen og Sthyr over for tyskerne erklærede at støtte en prins-Axel-regering. Det er meget tænkeligt, at den første aften har haft en spirituøs karakter, som Meissner har fundet ufornuddent at rapportere til gesandten om (selvom det ikke udelukker enhver samtale); men hvorfor skulle han fingere, at aftenen havde haft et så opsigtsvækkende indhold? Renthe-Fink kunne let kontrollere hans oplysninger ved at tale med Sthyr eller med Frits Clausen, som slet ikke kunne være interesseret i, at hans magtovertagelse blev skudt til side for et ikke eksisterende alternativ. Det er svært at se, hvorfor Meissner netop skulle vælge at opdigte en version af sammenkomsten, der både skadede Frits Clausen og ledte det tyske gesandtskab på vildspor, og som altså desuden let kunne dementeres. Meissner må have troet, hvad han skrev. Han kan naturligvis have taget fejl; men i så fald bliver det uforståeligt, at hverken han eller Schwarzmann blev klar over fejltagelsen ved næste sammenkomst. Man kan tænke sig, at de har været enige om at ville dække Meissners fadæse; men så var det mildest talt ufornuftigt af dem at lade Gunnar Larsen og Sthyr insistere på prins-Axel-planen, mens de selv ytrer tvivl om, at den havde dækning. Det var tilstrækkeligt at fastholde, at den havde været på tale den første aften. Desuden var nu Kanstein til stede og kunne berigtige fremstillingen over for Renthe-Fink. Hvis vi ikke antager, at Sthyr og Gunnar Larsen såvel den 17. som den 25. okt. foregav at støtte en regering prins Axel, bliver de tyske notitser udtryk for meningsløse handlinger. Sådanne kilder er vigtige.

Henning Poulsen

Replik

Til Henning Poulsens modbemærkning nr. II blot følgende:

Også for teorien om, at Sthyr og Gunnar Larsen *på skrømt* fremsatte forslag om en *nazivenlig* overgangsregering, er det ødelæggende, at dette forslag skulle have indebåret, at den *anti-nazistiske* prins Axel skulle være chef for en sådan overgangsregering. Det gør teorien meningsløs.

Niels Svenningsen